Balio Sruogos atvirlaiškis Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1935-06-20, iš Maskvos – į Gelgaudiškį

Ketvirtad. 20 birž.

Ketvirtad. 20 birž.

Mano Brangiosios! Tai jau Maskvoj. Vakar atvažiavom popiet 4 val. Pailsėjom – atstovybėn – ir nuo 7 iki 1 val. nakties Vokse – pietūs iškilmingi. Su programa, kurioj net Moskvin skaitė monologą iš „Revizoriaus“. Gyvenam puikiam viešbuty, turiu kabinetą, miegamą ir vonią. 22 vakare važiuosim į Leningradą, iš ten į Maskvą ir Kijevą. Krymo neteks regėt. Laisvės daug turim. Gaila, kad teatrai uždaryti. Bet šis tas teks regėti. Bet tik bloga – baisiai karšta – visi prakaituoti. Stengiamės laikas išnaudoti, kiek galima. Visa delegacija laikosi labai draugiškai [1].

Bučiuok Daliuką.

Ir Tave bučiuoju.

Bal

KOMENTARAI

[1] „1929 m. gruodžio 8 d. buvo įkurta Lietuvių draugija SSRS tautų kultūrai pažinti (įregistruota gruodžio 4 d.). Tarp steigėjų buvo Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Vincas Krėvė, Paulius Galaunė, Balys Sruoga (jie pasirašė tvirtinti pateiktus įstatus). Iš karto įstojo 26 nariai. Jos pirmąją valdybą sudarė Humanitarinių mokslų fakulteto profesoriai – minėtieji Biržiškos, Krėvė, Jonynas ir Pranas Augustaitis. Ilgiau pirmininkavo Mykolas Biržiška, Krėvė, Jonynas. […]
1935 m. birželio mėnesį VOKS'o kvietimu buvo surengta ekskursija į SSRS. Joje dalyvavo minėti valdybos nariai ir Balys Sruoga. Aplankė Maskvą ir Leningradą. M. Biržiška ir Krėvė siekė Kijevą“ (Vladas Žukas, Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 139).
Draugija „siekė užmegzti ryšius su TSRS mokslo ir meno įstaigomis, keistis parodomis, koncertais, ruošti ekskursijas, informuoti visuomenę apie TSRS kultūrinį gyvenimą. Draugija palaikė ryšius su Visasąjungine kultūrinių ryšių su užsieniu draugija – VOKSu, kurio siunčiamos knygos (tarp jų – iš literatūros ir teatro sričių) buvo komplektuojamos universitete ir plačiai naudojamos B. Sruogos seminaruose“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga*: Monografija, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Vaga, 1986, p. 196–197). Nors planavo 1930 m. rudenį, o vėliau 1931 m. pavasarį, bet „B. Sruoga į Tarybų Sąjungą nuvyko 1935 m. birželio pabaigoje VOKSo kvietimu su draugijos atstovų grupe, kurią sudarė šeši Kauno universiteto profesoriai. Delegacija (be B. Sruogos, joje dar buvo V. Krėvė, I. Jonynas, P. Augustaitis, Mykolas ir Vaclovas Biršiškos) buvo širdingai priimta. Jos garbei buvo surengti keli iškilmingi priėmimai – vienas VOKSe (dalyvaujant žymiems menininkams – rašytojams V. Katajevui, L. Leonovui, aktoriams A. Jabločkinai, O. Kniper-Čechovai, I. Moskvinui, kompozitoriui S. Prokofjevui ir kt.), antras – Lietuvos atstovybėje, pas J. Baltrušaitį. Lietuvių profesoriams buvo sudarytos galimybės susipažinti su Maskva ir Leningradu (dar siūlyta Kijevas ir Minskas, bet dėl didelių karščių ir nuovargio šia galimybe pasinaudojo tik V. Krėvė ir M. Biržiška); pažintis buvo tuo intensyvesnė, kad beveik visi delegacijos nariai buvo gyvenę Rusijoje, mokėjo rusiškai ir galėjo neblogai suvokti tuos pakitimus, kurie įvyko šalyje po Spalio revoliucijos. Profesoriai lankėsi gamyklose, kolūkyje, muziejuose; B. Sruoga, žinoma, nepraleido progos pažiūrėti teatrų (matė A. Ostrovskio „Talentus ir gerbėjus“ Maskvos dailės akademiniame teatre, „Vilkus ir avis“ Mažajame teatre, gastroliuojančio leningradiškio baleto spektaklius „Bachčisarajaus fontaną“ ir „Gulbių ežerą““ (Idem, in: *Ibid*., p. 197–198).
„VOKSo pakviesti Lietuvių draugijos TSRS tautų kultūrai pažinti valdybos nariai V. Krėvė, B. Sruoga, M. ir V. Biržiškos, I. Jonynas, P. Augustaitis 1935 m. birželio 19 d. išvyko į Maskvą ir Leningradą susipažinti su Tarybų šalies kultūriniu gyvenimu. V. Krėvė ir M. Biržiška liepos 1 d. aplankė dar Kijevą“ (*Literatūra ir kalba, t. 17: Vincas Krėvė-Mickevičius*, redakcinė kolegija Kostas Doveika (ats. redaktorius), Jonas Lankutis, Albertas Zalatorius, Kostas Korsakas (vyr. redaktorius), Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Vaga, 1981, p. 121).
„Visuomenės opinija draugijos ir jos narių atžvilgiu buvo kontroversiška. Buvo tokių, kurie kaltino „kultūrbolševizmu“, ryšiais su Sovietų Sąjungos pasiuntinybe. Matyt, sulaukta priekaištų ir dėl 1935 m. kelionės į Sovietų Sąjungą, esą, švaistomos valstybės lėšos. Panašių kaltinimų būta ir JAV. Vc. Biržiška 1951 m. kovo 23 d. laiške *Keleivio* redaktoriui Jonui Januškiui išdėstė savo požiūrį. Laiškas buvo rastas laikraščio archyve ir ištraukos paskelbtos 1979 m. sausio 8 d. numeryje. Laiško autorius teigė, kad draugija buvo įkurta siekiant užkirsti kelią prosovietinei draugijai atsirasti, kliudyti bolševikinei propagandai. Draugijos valdyboje jam buvo pavestos bibliotekininko pareigos. Bibliotekos sąmoningai nekūrė – iš sovietinės atstovybės gaunamą literatūrą dėdavęs į jai paskirtą universiteto bibliotekos kampą ir skaitytojams neišduodavo.
Valdžia, rašė Biržiška, kartais draugijos vardu pakviesdavo rašytojų ir menininkų delegaciją, surengdavo vakarienę. Profesorių ekskursija į Maskvą ir Leningradą buvo valdžios inspiruota, tačiau Lietuvos iždui kelionė nekainavo nė cento – gavo nemokamus bilietus kelionei geležinkeliu per Lietuvą, nemokamai važiavo ir Rusijos teritorija. Buvimo išlaidas apmokėjo šeimininkai, o smulkesnes išlaidas dengė savo lėšomis. Biržiška: „Iš tos draugijos neišsirito nei vieno talkininko bolševikams.“ Kai 1940 m. pradžioje į Lietuvą buvo įvestos Sovietų Sąjungos pajėgos, o į draugiją ėmė skverbtis atviri kolaborantai, Krėvė, broliai Biržiškos ir kiti iš jos pasitraukė – tai buvo jau ne ana draugija“ (cit. „Kai istorija kalba…“, *Keleivis, 1979, sausio 8, nr. 2, žr. in: Vladas Žukas, Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 140).